

кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В ІНТЕРНЕТІ

Стаття присвячена питанням реалізації авторських прав у мережі Інтернет. Удосконалення механізму регулювання використання об'єктів авторського права пов'язано з необхідністю їх ідентифікації, встановлення засобів захисту авторського права як до використання творів, так і після нього.

Ключові слова: Інтернет, авторські права, опублікування, відтворення, розповсюдження, вичерпання прав, файлообмінні мережі.

Статья посвящена вопросам реализации авторских прав в сети Интернет. Совершенствование механизма регулирования такого использования объектов авторского права связано с необходимостью их идентификации, установлением средств защиты авторского права как до использования произведений, так и после такового.

Ключевые слова: Интернет, авторские права, опубликование, воспроизведение, распространение, исчерпание прав, файлообменные сети.

The article is devoted to the questions of realisation of copyrights in the Internet. Perfection of the mechanism of regulation of such use of objects of the copyright is connected with the necessity of their identification and protection of both before using of products, and after it.

Key words: Internet, copyrights, publication, reproducing, distribution, exhausting of rights, file exchange networks.

Транскордонний характер Інтернету й цифрова форма фіксації розміщених у ньому творів порушують питання авторських повноважень, унаслідок чого їх реалізація має певну специфіку, дослідження якої становить завдання даної публікації. Актуальність указаних проблем спонукає вітчизняних науковців як до аналізу окремих моментів використання творів у мережі Інтернет [1; 2; 3, 4], так і до комплексних досліджень у цій царині [5].

При реалізації *права на опублікування (випуск твору у світ)* має місце безповоротний перехід твору в публічну сферу. У результаті розміщення його в мережі серйозно зачіпаються інтереси праволодильця – цифрова копія є ідентичною оригіналу, миттєвою й дешевою. Особа, яка має авторське право,

для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права, причому вартість його нанесення на електронний примірник твору, розміщеного в Інтернеті, на відміну від вартості його нанесення на кожную «жорстку» копію, є практично нульовою. Але розміщення знака в такій формі повинно бути зручним для користувачів. Так, достатнім для сповіщення користувачів про існування й належність авторських прав на ці види творів вважається розміщення знака охорони на заставці, що виникає на екрані комп'ютера перед виконанням програми або на початку відеогри.

У Рекомендаціях щодо вдосконалення механізму регулювання цифрового використання об'єктів авторського права і суміжних прав через мережу Інтер-

© Денисова Р.О., 2013

нет [6] указуються також інші можливі способи ідентифікації об'єктів авторського права, а саме: а) ідентифікаційний код ISBN, б) цифровий підпис, в) цифрові марки, г) створення веб-депозитарію. Там же наведені численні технічні засоби захисту авторського права як до їх порушення (обмежена функціональність, «годинникова бомба», захист від копіювання, криптографічні конверти, контракти), так і запобіжні заходи після їх порушення, а саме методи для перевірки кількості випадків використання творів, розміщених в Інтернеті, та стягнення платні за таке використання (коди доступу, конверти управління правами, апаратні засоби, виконувані програми, централізоване обчислення, цифрові сертифікати, клірингові центри, продаж фізичних копій).

Запис твору в пам'ять комп'ютера є способом реалізації *права на відтворення*. Вищий господарський суд України зауважує, що «розміщення в мережі Інтернет твору у вигляді, доступному для публічного використання, є його відтворенням у розумінні статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та потребує дозволу особи, яка має авторське право» [7].

Незаконним є відтворення сайту, метою чого є бажання істотно підняти обсяг реалізації своєї продукції або послуг, не витрачаючись при цьому на створення оригінального макета сайту та бази даних, не докладаючи інтелектуальних зусиль на створення оригінальної добірки документів і новин, спеціальних програм пошуку інформації на сайті та графічного оформлення. Порушники можуть змінити назву сайту та фірми в текстах, розмістити свій логотип, внести деякі поправки та зміни до інформації, що вводить користувачів в оману. Адже більшість з них, шукаючи інформацію в мережі Інтернет через пошукові системи (Rambler, Yandex, Google, Meta), користуються послугою пошуку за ключовим словом, яким може служити назва по-

слуги або товару (наприклад: «ліцензування», «нерухомість» або «побутова техніка»). Крім того, інформація на сайті певного суб'єкта (крім об'єктів, що авторським правом не охороняються, – новин, нормативно-правових актів) за своїм змістом та прямим призначенням є рекламою. Таким чином, удається безкоштовно скористатися добрим ім'ям конкурента і фактично його грішми, вкладеними в рекламу і розкручування власної продукції. Це є не тільки порушенням авторських прав, але й принципів чесної конкуренції, а відтак, при цьому підлягає застосуванню Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [8]. Порушники незаконно користуються нематеріальним активом суб'єкта: за порядком ведення бухгалтерського обліку витрати на підтримку веб-сайту є не чим іншим, як витратами на збут і рекламу, отже, відображаються на рахунку 93 «Витрати на збут», а витрати на розробку сайту обліковуються на рахунку 125 «Авторські та суміжні з ними права», як і програми для ЕОМ, бази даних тощо. У суперечливій ситуації додатковим свідченням авторства може послужити патент на промисловий зразок, що захищає оригінальне оформлення окремих сторінок сайту та авторське свідоцтво на оригінальну текстову частину сайту, базу даних, комп'ютерну програму, тобто захист усіх елементів сайту.

Останнім часом набуває актуальності проблема *розповсюдження* відтворених в особистих цілях творів з Інтернету. Особливого загострення набуло питання про файлообмінні мережі на базі торрент-трекерів (peer-2-peer мережі), коли користувачі з'єднуються один з одним й обмінюються файлами без безпосередньої участі трекера, який лише регулярно актуалізує інформацію про тих користувачів, хто підключилися, та інші статистичні довідки. Обмін фрагментами ведеться за принципом «ти – мені, я – тобі» симетрично в обох напрямках, а також у випадковому порядку. Найбільша склад-

ність правового захисту авторського права полягає в тому, що на трекері міститься не сам його об'єкт, а торрент-файл, який містить такі відомості: а) URL трекера (визначення місцезнаходження ресурсу); б) загальну інформацію про закачуваний файл; в) контрольні суми сегментів закачаного файла.

Файли метаданих у жодній правовій системі законодавства чи міжнародно-правових договорах не заборонені до розповсюдження по каналах зв'язку. Інформація такого роду, як і посилання на неї, можуть вільно публікуватися на веб-серверах, у блогах чи в стрічках про новини, розміщуватися на домашніх сторінках користувачів мережі, розсилатися по електронній пошті. На відміну від гіперпосилань (посилання на пряме скачування файла), торрент-файли на трекері не посилаються на яку-небудь інформацію, а лише сповіщають користувачів про те, що на її підставі створені метадані – торрент-файли. Сам же об'єкт авторського права в будь-якому форматі утворюється на конкретному комп'ютері користувача після закінчення файлообміну з іншими користувачами по вказаних файлах метаданих і після отримання 100 % сегментів файла. Тож якщо раніше правовласники мали змогу напряму звертатися до адміністраторів ресурсів з судовими або судовими вимогами, видалити ті чи інші об'єкти авторського права з їх серверів, то у файлообмінних мережах такої можливості немає. За окремими вимогами правоволодільців адміністрація трекера може лише заблокувати доступ до якогонебудь торрент-файла на своєму ресурсі. Порушниками при такому способі розповсюдження об'єктів авторського права виступають самі користувачі. Така позиція, відображена у законодавчих актах США і ЄС, була неодноразово підтверджена відповідними судовими рішеннями.

Одним із найбільш суворих законів є закон Франції щодо регулювання діяльності у файлообмінних мережах, що здобув назву «французька гільйотина», або

«закон трьох попереджень» (закон HADOPI). Концепція його така: провайдер, який викрив користувача у скачуванні й розповсюдженні захищеного авторським правом контенту, направляє йому попереджувальний лист електронною поштою. Якщо порушник не припиняє своєї діяльності, йому надсилається 2-ге попередження рекомендованим листом. Якщо ці попередження не зупинили користувача, провайдер відключає йому Інтернет на тримісячний строк. Крім того, порушник автоматично заноситься в «чорний список» і не зможе змінити провайдера. Аналогічні закони нещодавно прийняли у Швеції та Японії. У Російській Федерації прийнято поправку до IV частини ЦК РФ, згідно з якою допускається без згоди автора або іншого правовласника й без виплати винагороди відтворення громадянином *при необхідності й виключно в особистих цілях* (курсив авт. – Р. Д.) правомірно обнародованого твору [9]. Отже, користувачеві факт необхідності у спірних ситуаціях треба буде доказувати. Узагалі ця поправка спрямована саме на заборону розповсюдження творів через файлообмінні мережі, адже в такому випадку не можна говорити, що вони використовувалися в особистих цілях.

У світлі «жорстких» копій не становить будь-якої проблеми застосування принципу «вичерпання прав» (п. 7 ст. 15 Закону), оскільки набувач примірника твору втрачає його після передачі іншій особі. Використання ж даного принципу до розповсюдження творів через Інтернет є досить проблематичним. Варто лише володільцеві авторських прав на твір розмістити його примірник у мережі, як він може бути переданий користувачам Інтернету необмежену кількість разів. Це спричиняє конфлікт між правом на відтворення і *правом на розповсюдження*, тому що в результаті кожної передачі твору створюється його примірник, у той час як оригінал залишається в того, хто його створив. Якщо засто-

совувати право на розповсюдження до творів, які передаються Інтернетом, то автори й інші володільці авторських прав повинні змиритися з незліченними випадками розповсюдження несанкціонованих ними примірників (себто результатів відтворення) творів у силу того, що їх право на це було вичерпано з моменту розміщення легального примірника твору. Саме для того, щоб запобігти такому результату, законодавство деяких країн розглядає передачу інформації через Інтернет як *послугу* (країни Європейського Союзу) або схиляється до того, щоб прямо виключити Інтернет зі сфери дії «принципу вичерпання», як це пропонується зробити в США.

Можливість гнучкого використання мережевих ресурсів сьогодні надається ліцензіями Creative Commons, розробку яких було розпочато у 2002 р. одноіменною організацією. За задумом розробників, Creative Commons є певним конструктором ліцензій, у якому кожному автору надано можливість обрати варіант, який його задовольняє. Основними критеріями вибору є: необхідність визначення автора твору; можливість комерційного (некомерційного) використання; можливість створення похідних творів; необхідність поширення похідних творів під тією ж ліцензією, під якою було опубліковано первинний. За вільними публічними ліцензіями розповсюджуються різноманітні об'єкти авторського права та суміжних прав, такі як музичні, літературні, художні, фотографічні, наукові твори, фонограми, відеограми та комп'ютерні програми. Як відомо, у світі, в Україні зокрема, діє режим, за яким всі авторські права захищені. Creative Commons пропонують систему «деякі права захищені». Правовласник самостійно визначає, які правомочності передавати у користування інтернет-спільноти. Відповідно до цього критерію виділяють шість типів ліцензій: 1) Attribution CC BY (атрибуція – зазначення авторства). Є найбільш до-

звільною з усіх пропонованих ліцензій. Приєднавшись до цього договору, користувач набуває право копіювати, поширювати, передавати іншим особам указаний твір, створювати похідні від даного твору з метою пристосування до власних завдань і навіть використовувати твір у власних цілях, але з обов'язковою умовою – указувати ім'я автора; 2) Attribution-ShareAlike (атрибуція – із збереженням умов) CC BY-SA. Дана ліцензія надає такий самий перелік прав, що і попередня, але, окрім зазначення авторства, вимагає від користувача у разі зміни твору використання його як основи для іншого, поширювати новий твір лише на тих самих умовах і за такою самою ліцензією, що і перший твір; 3) Attribution-No Derivs (атрибуція – без похідних творів) CC BY-ND. Дана ліцензія надає ліцензіату право копіювати, поширювати, передавати іншим особам, використовувати в комерційних цілях об'єкт авторського права за умови вказівки імені автора. Як бачимо, права перетворювати першотвір ліцензіат не має; 4) Attribution-NonCommercial (атрибуція – некомерційне використання) CC BY-NC. Указана ліцензія надає дозвіл ліцензіату на копіювання, поширення, передачу іншим особам твору, його зміну, пристосування до власних задач, але забороняє комерційне використання твору. Ім'я автора обов'язкове для зазначення; 5) Attribution-NonCommercial-ShareAlike (атрибуція – некомерційне використання – із збереженням умов) CC BY-NC-SA. За умовами ліцензії дозволяється при вказівці авторства копіювати, поширювати і передавати іншим особам твір, змінювати його (створювати похідні твори), але тільки якщо результат буде поширений за такою або подібною ліцензією. Забороняється використовувати твір у комерційних цілях; 6) Attribution-NonCommercial-NoDerivs (атрибуція – некомерційне використання – без похідних можливостей). Указана ліцензія містить найбільшу кількість за-

борон. За допомогою цієї ліцензії можна лише поширювати, копіювати, передавати іншим особам твір із зазначенням авторства. Кожна з ліцензій працює в усьому світі та триває протягом строку дії авторського права на твір. Правовласник, надаючи ліцензію на використання твору, бере на себе обов'язок не застосувати технологічні засоби обмеження доступу інших людей до твору. Важливими позитивними чинниками за цих обставин є широка розповсюдженість Creative Commons і наявність розвинутого сервісу для «непідготовлених» користувачів. У цілому ж ліцензії Creative Commons – це інструмент, який активно розвивається та використовується. Він не суперечить авторському праву, а трансформує його, що не перешкоджає вільному поширенню інформації. Відзначаючи, що Creative Commons є суттєвим кроком у вирішенні проблеми авторського права в електронному середовищі, потрібно водночас наголосити на необхідності подальших розроблень у вирішенні цієї проблеми.

В Україні вже неодноразово робилися спроби створити законодавчу базу для

забезпечення можливості використання відкритих публічних ліцензій [10]. Єдиним державним органом, що вбачає проблему та намагається певним чином її вирішити, є Державна служба інтелектуальної власності. Цей орган видав два рекомендаційних акти з проблематики використання вільних публічних ліцензій: Рекомендації щодо застосування вільних публічних ліцензій на використання об'єктів авторського права і суміжних прав та Рекомендації щодо забезпечення правомірності використання комп'ютерних програм вільного користування. У даних документах Державна служба інтелектуальної власності визначила основні поняття у сфері використання вільних публічних ліцензій та намагалася дати законодавче обґрунтування правомірності використання об'єктів права інтелектуальної власності, що розповсюджуються за вільними публічними ліцензіями. Сподіваємося, що Україна все-таки піде шляхом прогресу і легалізує вільні ліцензії.

Інші питання порушеної тематики будуть розглянуті в наступних публікаціях авторки.

Література

1. Голіцин Д. Актуальні проблеми захисту авторського права в мережі Інтернет [Електронний ресурс] / Д. Голіцин. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1732>.
2. Ионова Ю. Право, запутанное в сети... (о способах защиты авторских прав в Интернете) [Електронний ресурс] / Ю. Ионова. – Режим доступу: <http://komuna.lviv.ua/content/view/101/43/>.
3. Шверк М. Авторське право в мережі Інтернет [Електронний ресурс] / М. Шверк. – Режим доступу: <http://www.yurpractika.com>.
4. Жилінкова О. Реалізація прав інтелектуальної власності в Інтернеті за допомогою ліцензій Creative commons / О. Жилінкова // Юрид. журн. – 2011. – № 2 (104). – С. 55.
5. Пастухов О. М. Авторське право в Інтернеті / О. М. Пастухов. – К. : Школа, 2004. – 143 с.
6. Рекомендації щодо вдосконалення механізму регулювання цифрового використання об'єктів авторського права і суміжних прав через мережу Інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sdip.gov.ua/ua/recomnet.html>.
7. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про інтелектуальну власність [Електронний ресурс] : огляд. лист Вищ. госп. суду України від 14 січ. 2002 р. № 01-8/31. – Режим доступу: <http://www.arbitr.gov.ua>.
8. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР // Офіц. сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
9. Официальный сайт Государственной Думы Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.duma.gov.ru>.
10. Наумко М. Чи працюють в Україні вільні публічні ліцензії? / М. Наумко, А. Бічук // Юрид. газ. – 2011. – № 13.